

BOLANING MUSIQAVIY, BADIY-IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Bo‘ronov Fazliddin To‘xtayevich

Navoiy Davlat Pedagogika instituti

“Musiqqa ta’limi” kafedrasida katta o‘qituvchisi

O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan

Xalq Ta’limi Xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada musiqa san’ati va ta’lim-tarbiyasi, kishidagi insoniy fazilatlarni rivojlantirib, ruhiy poklanish va yuksalishga da’vat etadigan, insonning ichki olamini boyitadigan, iymon-e’tiqodini, irodasini mustahkamlaydigan, ijodini uyg‘otadigan, qudratli botiniy kuch–ma’naviyatning yuksalishini ta’minlashi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: Musiqa, avlod, bola, idrok, emotsional, his-tuyg‘u, ma’naviyat.

Musiqa – estetik tarbiya, demokratik jamiyat kishisini garmonik tarbiyalash yo‘lida olib borilayotgan ulkan ishning tarkibiy qismiga aylanmog‘i kerak. Bolalar bilan musiqali ish olib borish, ayniqsa katta ahamiyat kasb yetadi. Musiqa san’ati va ta’lim-tarbiyasi kishidagi insoniy fazilatlarni rivojlantirib, ruhiy poklanish va yuksalishga da’vat etadigan, insonning ichki olamini boyitadigan, iymon-e’tiqodini, irodasini mustahkamlaydigan, ijodini uyg‘otadigan qudratli botiniy kuch–ma’naviyatning yuksalishini ta’minlaydi. Musiqa yordamida uning badiiy idroki o‘tib, hissiyotini yanada boyitib boradi. Bolalarda musiqaviy idrokni o‘stirmay, ularning musiqaga mehr-muhabbatini yetarli darajada qiziqirmay turib, har tomonlama jismoniy boy, ma’naviy va qat’iy axloqiy sifatlarni tarbiyalab bo‘lmaydi. Yunon faylasufi Platonning fikricha, davlatning kuch-qudrati unda qanday musiqa, qaysi ohang va qay ritmda yangrayotganligiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq. Davlat uchun insonni yuksaklikka ko‘tarishga yordam beruvchi musiqa kerak deb hisoblagan. Musiqaga yoshlikdan uyg‘ongan qiziqish kishining keyingi musiqaviy ovozida kuchli ta’sir o‘tkazadi, boshqa ko‘nikma va didlarning shakllanishini ta’minlaydi, yaxshi musiqa didni tarbiyalaydi. Musiqa estetik va ma’naviy kayfiyatning ulkan manbaidir. Musiqaning bola hissiyoti va shakllanishiga, uning mazmunini tushunish va his etishga katta ta’sirini hisobga olganda haqqoniy va voqe‘likni to‘g‘ri aks ettirgan musiqali asardan o‘rinli foydalanish alohida o‘rin tutadi. Musiqali obrazlar shakllanishining asosiy manbai tabiat va kishi nutqiga mos kelishiga, atrof-olamdagi go‘zallikni idrok yetishiga bevosita bog‘liqdir. Ibn Sino ham musiqaning hissiy ta’sir kuchini e’tirof etgan holda uni o‘zining meditsina kitoblarida aks ettirgan hamda ruhiy kasalliklarni davolashda shifo dasturi sifatida tavsiya qilgan. “Tib qonuni” asarida bir o‘rinda musiqaning ruhiy ta’sir kuchiga baho berib, go‘dakning tarbiyasidagi ahamiyatini shunday ta’riflaganlar: “Go‘dakning tanasi chiniqishi uchun ikki narsa zarur: biri uni asta qimirlatib tebratish, ikkinchisi onasining qo‘shig‘i (allasi). Birinchisi tanasiga, ikkinchisi – ruhiga tegishlidir”. Maktabgacha yoshdagi bolalar musiqa tarbiyasi, uning taraqqiyoti timsolida yurtimizning porloq kelajagini ko‘rishimiz mumkin bo‘ladi. Musiqali idrok yetishning vazifasi va mazmunini aniqlash muhimdir. Bular shaxsning har tomonlama rivoji, jumladan, estetik tarbiyasi vazifalar bilan bog‘liq, umumiy maqsadlar bilan belgilanadi. Bunday vazifalar bolalarni musiqa sohasidagi faoliyatga jalb etish, badiiy musiqaga estetik idrok etishni va emotsional o‘zlashtirishni rivojlantirish, unga muhabbatni tarbiyalash, musiqali qobiliyatni

o‘stirish, musiqali didni shakllantirish, bolalarda badiiy ijodkorlik iqtidorini rivojlantirishdan iborat bo‘lmog‘i kerak.

Musiqaning bola hissiyoti va intilishiga, mazmuniga va his etishiga katta ta‘sirini hisobga olganda, haqqoniy va voqe‘likni to‘g‘ri aks ettirgan musiqali asardan o‘rinli foydalanish alohida o‘rin tutadi. Musiqiy san‘at uchun odamning fikrlash va ifodalash hissiyoti asos bo‘lib xizmat qiladi. Musiqa tovush bilan hamohanglik rivojida dastlab nutq va raqs bilan bog‘liq bo‘lgan edi. Musiqa mehnat harakati ritmi bilan moslashib, bir maqsadga intilayotgan kishilarni bir-birlariga birlashtirishni osonlashtiradi. Nutq ohanglarini, mehnat jarayonlari ritmlari va musiqali ohanglarning umumlashuvi natijasida xalq musiqasi shakllanadi. Xalq san‘ati manbalariga asoslangan musiqa hamisha jozibador bo‘lib, qalbda turli his-hayajonlar uyg‘otadi. Shu bilan birga, musiqada tovushlarga va tasviriy holatlarga taqlid qilish hollari bor, ammo masalaning mohiyati bular bilan belgilanmaydi. Musiqali obraz o‘zining aniq ko‘rinishi bilan bog‘liqdir.

San‘at — kishilik faoliyatining ajralmas qismi bo‘lib, kishi shaxsi san‘at vositasi yordamida va ishtirokida to‘laligicha yorqin namoyon bo‘ladi. Hozirgi kelajak avlodni estetik tarbiyalashda san‘at muhim o‘rin tutadi. San‘at insonparvarlik va odamiylik hamkorligi ruhida uning hissiyotini o‘stirishda yordam berib, ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Hozirgi zamon yoshlariga estetik idroklarini tarbiyalash borasida g‘amxo‘rlik qilar yekanmiz, san‘at bilan muomala qilishdan hosil bo‘ladigan his-hayajondan uni o‘z hayoti va faoliyatida foydalana olishga o‘rgatishimiz kerak. Shu sababli estetik tarbiya tarmog‘ining ajralmas qismi sanaladi.

Bolalarda kichik yoshlik chog‘idan idrok yetish, his yetish, turmush va san‘atdagi go‘zallikni tushunish ishtiyoqi tarbiyalanadi va bu kabi go‘zallikni yaratishga intilish kuchayadi. Bolaning badiiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishi ortadi. Unda badiiy-ijodkorlik qobiliyati rivojlanadi. Musiqiy-estetik tarbiya demokratik jamiyat kishisini garmonik tarbiyalash yo‘lida olib borilayotgan ulkan ishning tarkibiy qismiga aylanmog‘i kerak. Bolalar bilan musiqali ish olib borish ayniqsa katta ahamiyat kasb etadi. Omma orasida musiqali targ‘ibot olib bormay turib, to‘laqonli natijalarga erishib bo‘lmaydi. Musiqiy tarbiya bolalarda erta yoshdan boshlanishi kerak. Musiqa bola qalbida kuchli emotsional tuyg‘u uyg‘otadi. Musiqa yordamida uning badiiy idroki o‘sib, hissiyotini yanada boyitib boradi. Bolalarda musiqiy idrokini rivojlantirmay ularning musiqaga mehr-muhabbatini yetarli darajada qiziqitirmay turib, har tomonlama jismoniy, ma‘naviy boy va boshqa sifatlarni tarbiyalab bo‘lmaydi.

Musiqaga kichik yoshlikdan uyg‘ongan qiziqish kishining keyingi musiqiy rivojiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Shunga ko‘ra musiqani idrok etishning vazifasi va mazmunini aniqlash muhimdir. Bular shaxsning har tomonlama rivoji, jumladan estetik tarbiyasi vazifalari bilan bog‘liq umumiy maqsadlar bilan belgilanadi. Ma‘lumki, bunday vazifalar bolalarni musiqa sohasidagi faoliyatlarga jalb yetish, badiiy musiqaga nisbatan estetik idrok etishni va emotsional o‘zlashtirishni rivojlantirish, muhabbatni tarbiyalash, musiqiy qobiliyatlarini o‘stirish, musiqiy didni shakllantirish, qisqasi bolalarning badiiy ijodkorligi hamda iqtidorini rivojlantirish kerak. Musiqaning bola hissiyoti va intilishiga, uning mazmunini tushunish va his etishga katta ta‘sirini hisobga olganda haqqoniy va voqe‘likni to‘g‘ri aks ettirgan musiqiy asardan o‘rinli foydalanish alohida muhim o‘rin tutadi. Ma‘lumki, musiqali obrazlarning shakllanishining asosiy manbai- tabiat va kishi nutqiga mos kelishiga, atrofimizdagi dunyo va undagi go‘zalliklarni idrok yetishga bevosita bog‘liqdir.

ADABIYOTLAR

1. Umurzoqova Laylo Baxtiyor qizi “Musiqqa darslarida cholg‘u asboblari vositasida bolalarni ijodiy tafakkurini rivojlantirishning ahamiyati” 2024-y
2. Davletshin M. G. Zamonaviy maktab o‘qituvchisining psixologiyasi – Toshkent, - O‘zbekiston, 1999 –yil.
3. Nurmatov H, Norxo‘jayev N, “Musiqqa 3-sinf uchun darslik”, 6- nashri. G‘.G‘ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi. Toshkent. 2007 yil.